

אור ישראל

קובץ לעניני הלכה ומנהג

כולל להוראה

קובץ תורני

הוצאת ספרים

רשת שיעורי
תורה

בית הוראה

- מאנסי ניו יארק •
- תמוז תשס"א • שנה ו גליון ד (כד)

קובץ אור ישראל / רבעון הלכתי

יוצא לאור ע"י מכון אור ישראל
שע"י קהל שארית ישראל ווילעדניק, מאנסי נ.י.

הרב חיים אבערלאנדער

ראש המכון ויו"ר המערכת

הרב גדלי' אבערלאנדער

עורך אחראי

חברי המערכת:

הרב מתתיהו דייטש, ירושלים

הרב אהרן הכהן פערל, ניו יורק

הרב יודא הכהן שטראסער, ניו יורק

הרב מרדכי ווייס, ירושלים

מחיר גליון: \$7

דמי מנוי לשנה: \$30 [מחוץ לניו יורק — \$35]

כתובת המכון באה"ק: ת.ד. 1111 בני ברק

טל. 538-2434 (02)

Copyright © 2001

All Rights Reserved

M'CHON "OHR YISROEL"

P.O.B. 557

Monsey, N.Y. 10952

Tel. (845) 426-7321 Fax: (845) 425-2894

קוראים נכבדים!

הרוצים להשתתף בגליון הבא ולשלוח מאמרים, חידושים
וביורורים, מתבקשים להקליד על דיסק. הערות והארות אפשר
לכתוב בכתב-יד ברור על צד אחד של הגליון, ובשורות
מרווחות, כדי להקל עלינו בסידורם הנכון, ותודה למפרע.
המערכת משאירה לעצמה את הזכות לבחור ולהחליט איזה מאמר
ראוי לדפוס, לשנתו או לשפרו.

"ספרא"

עריכת ספרים והוצאה לאור

(845) 425-0635 (718) 438-4714

צילום ולהדחת - פרנק, ירושלים

התוכן:

		דבר המערכת
		שפתי ישנים
ח	רבי אליהו מווילנא זצ"ל	הגהות על תוספתא מסכת עירובין
יז	רבי צבי הירש מוידושיטוב זצ"ל	חידושים מסדר זרעים (ג)
כג	רבי פנחס הירשפרונג זצ"ל	הערה נפלאה בשיטת הגר"א
כד	רבי אהרן רוזנפלד זצ"ל	דברי חיזוק והתעוררות בענין בין הזמנים
		על הפרק
לב	הרב מנחם מנדל הכהן שפרן	בענין אולם-שמחות על יד בניני מגורים
לד	הרב אלי' כ"ץ	חומר הענין של הפרעת מנוחת השכינים ע"י האולמות
לז	הרב מנחם מנדל הכהן שפרן	תגובה בענין הנ"ל
לז	הרב אלי' כ"ץ	תגובה לתגובה
לח	הרב אברהם שלמה כ"ץ	בירור בנידון אולם-שמחות בתוך שטחי בניני מגורים
		דבר הלכה
נח	הרב חיים אבערלאנדער	שמע ברכה או קידוש מאחר אי וכול אח"כ
עו	הרב גבריאל ציננער	לברך או לקדש כשלא כיון בהדיא שלא לצאת דיני ומנהגי אבילות ל"ע לתינוקות
צב	הרב ברוך האס	בדין טפח באשה ערוה ואופן חישובה
קא	הרב שמואל ניימאן	בענין זימון על מייקריפאן (רמקול)
		חגים וזמנים
קד	הרב ישראל רובין	שייכות מקום המקדש לכל מקום בא"י
קי	הרב גרשון מענדל אייזנברגר	אוסף הידיעות על עניני בין המצרים
		שבת הארץ
קכא	הרב יוסף ליברמן	הערות שונות בעניני שמיטה
קכג	הרב שלום פאללאק	בענין פולמוס בהיתר המכירה, ובענין עלי חסא הגדלים בחממות בגוש קטיף
קלו	הרב משה מנחם הכהן שפירא	מנכש ומשקה מים לזרעים בשבת ולשביעית
קלט	הרב שלמה פראג	הלוקח אתרוג מחבירו בשביעית וכדין הבלעה
		יושבי אהל
קמו	הרב יקותיאל זושא זילברשלג	זמן התחלת ביו"ש, האם נחלקו בזה ר"ת והגאונים
קנג	הרב יחיאל רוזנברג	בדיני צירוף למנין עשרה ובדין רובו ככולו
קנח	הרב שלמה בינעט	עשיית בית המדרש גבוה מכל בתי העיר
		מנהגי ישראל
קסב	הרב יעקב חיים סופר	בענין נוסח 'האוהבי דבריה גדולה בחרו'
קעה	הרב גדלי' אבערלאנדער	מנהג ציון 'יום הולדת' כיום שמחה וחשבון הנפש

ימות עולם

מלחמתו של מרן החת"ס במתחדשים
"הירושלמי לסדר קדשים" והמו"ל שלו
הרב נתן דוד רבינובויץ
הרב ברוך אבערלאנדער

קצח
רט

לעורר לב

רכח

ליזוהר בתעניות וגזירות חז"ל זכר לחורבן בית מקדשנו – הרב אברהם נחמן שווארץ / בענין
מקום קביעת מזוזה – הרב יוסף צבי אילאוויטש / באיסור נתינת מנות אוכל לגוי היושב ליד
במטוס וכדומה – הרב ישראל עמרם נאגאל.

מילוי דתמיהו

רכט

תמיהו בשו"ת דברי יציב – הרב אפרים הלל הלוי העלער / תמיהו בקדושת לוי בענין שליח
קידושין שמת – הרב אברהם שמעון משינסקי / תמיהו בדברי רש"י – הרב יחזקאל שרגא הכהן
רובין / היחר כתיבת פרשיות הקטורת – הרב ארי' לייביש נהורא / בענין עשרה דברים שנבראו
בין השמשות, ועוד – הב' יוסף אבערלאנדער / תמיהו על האשל אברהם והמשך חכמה – הב'
משה מאיער / תמיהו על החת"ס, והערה על המדרש – הרב משה הלל סאמעט / תמיהו בספר
לקוטי אמרים התניא – הרב חיים פריעדמאן.

תגובות

רלא

להעמיד דברים על דיוקן – כ"ק אדמו"ר מויזניץ שליט"א [מאנסי] / מנהג מהרי"ל באפיית מצות
מצוה בערב פסח שחל בשבת – הרב גדלי' אבערלאנדער / ישוב דברי רש"י – הרב דוד יצחקי /
שיטת בעל אגרות משה בענין כתבי יד / ובענין כיסוי ראש לכלה בהחתונה – הרב אהרן יצחק
ארץ / בסוגיא דפאה נכרית – הרב חיים שלום ווייס / בענין "בויט-פלעיט" – ובענין הכנסת
אימום בחור המנעל בשבת – הרב אהרן גראס / בענין חיובי ערב / מקלקל ע"מ לתקן שלא
במקומו / שמחת חתן וכלה – הרב אברהם שלמה כ"ץ / אי ברכת "הדיזט" כולל גוי / ובענין אי
ארוונה הי' גר צדק או תושב – הרב יהודה קול / בענין הליכה בחזרה למצרים – הרב שמואל
ישעי' יפה / בענין עירוב בבארא פארק – הרב שלום מאן / תגובת הכותב – הרב נפתלי זאב
גנצבי / בענין עריכת הסדר מבעוד יום – מ. ש. מאסקאוויץ / בענין כהנים זריזין הם – הב'
יוסף אבערלאנדער / בענין אפיית מצות בערב פסח – הרב דוד הלוי דייטש / אודות העירוב
בווען – הרב משה קליין / הערות שונות – הרב שלמה שטעסלר / בענין לעבור כנגד המתפלל
– הרב יהושע ווייס / בענין המהרהר וכתובה חד"ת לגבי חיוב ברכה – הב' יעקב לייב רייכמאן
/ שיעור גדלות בב"ג, וכהנים זריזין בזמה"ז – הב' יחזקאל שרגא אילאוויטש / עוד בענין מחיצה
במצוה טאנץ – הרב יוסף חיי כהן רפאפורט / חיוב שמחה בחנוכה – הרב ישכר דוב וויינגארטן
/ בענין קניית דגים שאין עליהם עור – הרב אליעזר צבי זאב צירקינד / עוד בענין השתמשות
בכייט פלעיט בשבת – הרב שלמה אבראמאוויטש / ספר המספיק לעובדי ה' – ביבליוגרפיה
מעורכנת – מרדכי מנחם האניג.

זוטות

רנ

על אכילת האליה – הרב אברהם צבי ווייס

תוכן כללי: שנה ו; גליונות כא – כד

רנא

דבר המערכת

עם תום השנה השישית להופעת גליונו, אנו תפילה, יהא רעווא ויקויים בנו:
"וצויתי את ברכתי לכם בשנה השישית".

פינו מלא תהלה לאל נורא עלילה, שזכינו וקובצנו קנה שם טוב והערצה יתירה בעולם התורני, ומודים אנו לכל הקוראים היקרים המחזקים את ידינו בכל עת ועידן, והוא שעמדה לנו להמשיך בעוז ותעצומה בסייעתא דשמיא.

הפעם, עלה בידינו להשלים את החסרון במקצת, בפרסום מאמרים ובירורים שונים שהצטברו על שולחן המערכת, זה זמן זמנים טובא, ומחמת אפס מקום לא יכלנו להדפיסם עד הלום, וכעת קנו מקומם בגליון הנוכחי. ביחד עם זה נבקש סליחה משאר כותבים נכבדים, שלא הספקנו להדפיס את פרי עשתונותיהם, ועוד חזון למועד בע"ה. לכל זמן ועת לכל חפץ!

כבכל קובץ, הרי גם בזה שלפנינו, יש בו משום חידוש, להשביע נפש המעיין ולרוות צמאונו. טעמו וראו!

ובחתימה מעין הפתיחה, נודה על העבר ונתפלל על העתיד, שחפץ ה' בידינו יצליח להגדיל תורה ולהאדירה.

המערכת

קובץ הבא יופיע אי"ה בחודש תשרי תשס"ב הבעל"ט. תאריך
האחרון לשלוח חומר לא יאוחר מט"ו באב תשס"א.
מחברי ספרים הרוצים לפרסם ספריהם במדור פרסומות,
מתבקשים לפנות בהקדם אל המערכת ע"י הטלפון 7321-426 (914).
ותודה למפרע.

שפתי ישנים

חידו"ת מרבתינו ז"ע בדורות האחרונים

רבי אליהו מווילנא זצ"ל

תוספתא מסכת עירובין עם הגהות הגר"א על פי כתב יד בנו ר' אברהם, לב' הפרקים הראשונים

הגהות הגר"א לתוספתא סדר מועד נדפסו לראשונה ע"י הגאון רבי שמואל אביגדור זצ"ל בספרו "תנא תוספאה" בוויילנא בשנת תר"א בצירוף פירושו לתוספתא "מנחת בכורים" ו"עיתור בכורים". ומשם העתקו לתוספתא ש"ס ווילנא (בסופי המסכתות).

הגהות הגר"א הגיעו לר"ש אביגדור מר' יעקב משה נכד הגר"א וכפי שכתב בשער הספר:
"הגהות אשר השגתי בכת"י מהגאון החסיד רשכבה"ג רבינו אליהו מווילנא זצ"ל אשר הגיהם וביררם ברוחב לבנו הרחבה מני יס¹, וכל תיבה אשר היא מוקפת בשני רבועים כזה [] מורה אשר השמיטה הגר"א מנוסחתו".

ובהקדמתו כתב: "ומשמא אסקימו על ידי, כי בהיותי עסוק בספרי להביאו לבית הדפוס, הגיעו לידי ספרי התוספתא כתב יד נוסחא חדשה אשר מפה קדוש יצאו כבוד מרן הגאון החסיד רשכבה"ג רבינו אליהו זצוק"ל מווילנא, אשר מסרן לי נכדו הרב הגדול החריף ובקי המפורסם מו"ה יעקב משה נ"י מסלאנימא וכו', ואנכי בדרך אמת נחני ה' כי בכמה הגהות כוונתי לדברי הגר"א זצוק"ל, אשר עליהם רשמתי בביאורי וכן הגיה הגר"א יען כי גם מליבי הוצאתי מילין אלו".

בס"ד זכינו שבא לידינו צילום כתב יד קדשו של ר' אברהם זצ"ל בן הגר"א הכולל את נוסחת התוספתא בשילוב גירסת הגר"א בתוכו למסכתות עירובין, פסחים², ומסכת ביצה (לפ"א בלבד)³. כתב היד נמצא בספריה הלאומית בירושלים ומספרו: 4172, (B 61). ע"פ כתב יד זה הנוו מדפיסים כאן את שני הפרקים הראשונים של תוספתא עירובין עם הגהות הגר"א, בהשוואה להגהות שנדפסו בשי"ס ווילנא, ועמדנו על השינויים בהערות.

את הגהות הגר"א לתוספתא ביצה הדפסתי מכתב יד זה בספר "חידושי מאורות והגהות הגר"א" (ירושלים תשנ"ט), וכתבתי שם שמהשוואת נוסח תוספתא מסכת ביצה כתב יד ר' אברהם, להגהות הגר"א שהדפיס ר"ש אביגדור, עולה שלא את כתב היד הזה מסר ר' יעקב משה לר"ש אביגדור, מאחר שישנם שינויים רבים ביניהם, הן בסדר ההלכות, והן בתיקונים. כמו כי יש הגהות שנמצאות רק במקור אחד ואינם נמצאים בשני, גם הציונים לשי"ס ועוד אינם שווים.

גם מהשינויים הרבים שישנם בתוספתא עירובין המובאת בזאת להגהות הנדפסות בתוספתא ווילנא ע"י ר"ש אביגדור עולה שלא ממקור אחד נערכו, וכנראה היה לפניו כתב יד אחר. ובחינה מדוקדקת מעלה שהנוסח שבכתב היד שלפנינו הוא תואם יותר לנוסח בתוספתא המובאת בבבלי שהוא מקור הגהות הגר"א, וגם הוא נוסח דווקא יותר⁴.

1. במכרא לתוספתא שביעית כמהדורתי הבאתי מהקדמת בני הגר"א לפירושו על כמה אנדות, שמקור ההגהות הוא "רק מתלמוד בבלי וירושלמי" עיי"ש, ואכן בהגהות לתוספתא עירובין (וכן בהגהות לביצה) ניכר שרוב ההגהות הם ע"פ הנוסח שהביאם הבבלי, וציינתי המקורות בהערות בסדר. כדאי לציין שכל מקום שציון לדפוס ראשון הכוונה להגהות הגר"א דפוס ראשון שנדפס ע"י ר"ש אביגדור בוויילנא שנת תר"א.

2. עם הגהות רבות כצידו, פירושים וגם כעין מסורת הש"ס, והוא מעין הפירוש לתוספתא מעשרות הנדפס בצפונות י, ולתוספתא נדה הנדפס בש"ס ווילנא [בעזה"י יודפס על ידי בקרוב].

3. בגליונות התוספתא ציין ר' אברהם את המקומות בהם הוכרה התוספתא בגמרא, וכנראה שציונים אלו אינם הציונים שהביא ר' יעקב משה בנו לר"ש אביגדור ובהרכבה מקומות יש בכ"י מה שאין בנדפס וכן להיפך (הן בביצה והן בערובין). לא קבענו לע"ע את הציונים לבבלי בדיוק כפי שציינם רבי אברהם בן הגר"א בגליון, מחמת טשטוש הצילום, אבל הבאנו את מסורת התוספתא לבבלי עירובין בסדר. הפיסק וחלוקת ההלכות הם כפי שנעשו בכ"ק.

4. המעיין יזכח ששונה סגנון רבינו בהגהותיו לסדר זרעים, מהגהותיו לסדר מועד. בסדר זרעים ההגהות הנדפסות ע"פ רוב הינם רק שינויים משמעותיים, ובסדר מועד ישנם שינויים רבים שנובעים מהשוואת לשון התוספתא לבבלי ולעיתים אין בהם שום נפקא מינה מלבד צחות לשון.

דרכו של ר"ש אביגדור לסמן בפנים את הנוסח הישן (המוטעה והטעון מחיקה) בסוגר מרובע, ואת הנוסח המתוקן שהגיה הגר"א הדפיס בשולי הגליון, ובדרכו זו הלכו גם מדפיסי התוספתא בש"ס ווילנא. דבר זה שכל הנדפס בתוספתא מוקף בחצאי ריבוע הוא סימן למחיקה אינו ידוע ללומדים, ובפרט מאחר שברוב צלומי מהדורות ווילנא המצויות כיום, השמיטו את "השערים" של התוספתא שבהם היתה כתובה הידיעה הנ"ל.

את הגהות הגר"א הניתנים בזאת ערכנו כנהוג, דהיינו את שיש למחוק בסוגר עגול, ואת התיקונים וההוספות קבענו בגוף התוספתא בסוגר מרובע, ותועלת נוספת יש בדרך זו כי על ידי כך בהרבה מקומות התיקון קצר יותר ונוח לקריאה כאשר עין הקורא תחזנה מישרים.

על הגהות הגר"א לתוספתא הרחבתי במבוא מפורט בפתיחת "תוספתא מסכת שביעית עם הגהות הגר"א" שזכיתי להו"ל בתש"ס, שם באו הדברים בפירוט רב.

דוד סופר

פרק א'

(א) מכוי ש[הוא] גבה מעשרים אמה י[ו]תר מפתחו של היכל (הרי זה צריך למעט כיצד ממעט נותן עליו) [ימעט: כיצד עושה מניח] קורה מ[שפת] עשרים ולמטה [ו]הרחב מעשר אמות [י]ותר מפתחו של היכל (הרי זה) צריך למעט. כיצד ממעטו עושה לו פס וממעטו עד (עשר אמות) [עשרים אמה]. מכוי שיש לו צורת [ה]פתח אף על פי שרחב מעשר אמות (הרי זה) אין צריך למעט: (ב) רבי אליעזר אומר הכשר מכוי בלחיים. מעשה ברבי אליעזר שהלך אצל [יוסף] [רבי יוסי] בן פרידה לאובלין [וראה לו] [ומצא שיושב במכוי שאין לו אלא לחי אחד אמר לו [בני] עשה [לו שניה] [לחי אחר] אמר לו [אתה חוזר וסותמו] [וכי לסותמו אני צריך] אמר לו יסתם [ו]מה [ראיה לשבת] בכך⁶.

ואפשר שיש מקום להניח שרבינו הגר"א הגיה בגליון את ההגהות "המשמעותיות" בלבד, ולכן בסדר זרעים שבהם הועתקו ההגהות כצורחם [וכנראה מכתבי היד הנמצאים אתנו] לא הובאו ההגהות הלשוניות שחשיבותם פחותה, אבל בסדר מועד שמקור ההגהות הנדפסות הוא מנוסח שלם של תוספתא כפי שערכה רבי אברהם אפשר שהוסיף לדקדק ולשפר הלשון ע"פ מקור הגהות הגר"א שהוא הבבלי, וא"כ יתכן שההגהות הלשוניות כעיקרם מרבי אברהם הם.

אמנם אחר שהסקתי כמבואי ל"תוספתא שביעית עם הגהות הגר"א" (ראה שם הערה 11) שכנראה גם בסדר זרעים נמסר לר"ש אביגדור נוסח תוספתא שבו שולבו הגהות הגר"א, אין מקום לסכרא הנ"ל. ואולי יש להסביר את סיבת שינוי סגנון ההגהות מתמת שבסדר זרעים מועטים המקבילות לתוספתא בחלמוד הירושלמי, משא"כ בסדר מועד שתוספתות רבות שוקעו בתלמוד הבבלי והם מקור גם לשינויי לשון וסגנון. ומעניין שבהגהות למסכת ברכות ישנו גם שינוי בין ההגהות הנדפסות להגהות שככתב היד, שההגהות הנדפסות כוללות שינויי לשון וסגנון הרכה יחור משיש ככתב היד, ראה לדוגמא כפ"ד הט"ז במהדורת היד שכל ההגהות המסומנות בכוכב ע"פ רוב הינם תיקוני לשון ודיוק ומקורם כנרפס שכאמור הוא ע"פ נוסח שנמסר לר"ש אביגדור (ואפשר מקורו מר' אברהם), וככתב היד לברכות שכפי הנראה הוא העתקה מגליון התוספתא של הגר"א אינם, ובכלל הגהות שאינם משמעותיות נמצאות הרכה פחות ככתב יד מבנדפס. ועדיין נראה שלא כל ההגהות שבעריכת ר' אברהם הם הגהות הגר"א, והדברים טעונים בירור.

5. ליתא בנדפס, וככ"י: שהיא, אך נדצ"ל: שהוא, ככגמ' ב' וג' ע"ב: מכוי שהוא גבה מעשרים אמה יותר מפתחו של היכל ימעט, כיצד היה עושה מניח קורה משפת עשרים ולמטה, ומקור התיקונים בסוף ההלכה מהגמ' י' ב' וי"א א'.

6. בגמ' י"א ב': מעשה ברבי אליעזר שהלך אצל רבי יוסי בן פרידא תלמידו לאובלין ומצאו שיושב במכוי שאין לו אלא לחי אחד אמר לו בני עשה לחי אחר אמר לו וכי לסותמו אני צריך אמר לו יסתם ומה בכך. ולא תיקן ע"פ נוסח הירושלמי ה"ב.

אמר רבן שמעון בן גמליאל לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מכוי שהוא פחות מארבע⁷ אמות שאינו צריך כלום על מה נחלקו על רחב מארבע אמות ועד עשר שבית שמאי אומרים לחי וקורה ובית הלל אומרים לחי או קורה]:

(ג) [קורה היוצאה⁸ מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו פחות משלשה אין צריך להביא קורה אחרת, שלשה צריך להביא קורה אחרת⁹ רבן שמעון בן גמליאל אומר פחות מארבע אין צריך להביא קורה אחרת, ארבע צריך להביא קורה אחרת: וכן שתי קורות המתאימות לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח אם מקבלות אריח לרחבו טפח אין צריך להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת רבן שמעון בן גמליאל אומר אם מקבלות אריח לארכו שלשה אין צריך להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת]: (רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מכוי שפחות מעשר אמות הרי זה אין צריך כלום הרחב מעשר אמות מעמיד פס באמצע ונותן קורה על אחת מהן ודיו)¹⁰:

(ד) (היו שתי קורות קטנות יוצאות מן הכותל מובדלות זו מזו ומקבלות אריח לרחבו טפח רבן שמעון בן גמליאל אומר יושב לארכו שלשה טפחים):

(ה) (היתה) [היו]" אחת למעלה ואחת למטה רבי יוסי ברבי יהודה אומר רואין את התחתונה כאילו היא עולה למעלה והעליונה כאילו היא יורדת למטה ובלבד שלא תהא התחתונה למטה מעשרה טפחים והעליונה למעלה מעשרים אמה) [העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מעשרים אמה והתחתונה למטה מעשרה טפחים]:

(ו) (היתה זו יוצאת מכותל זה וזו יוצאה מכותל זה או שהיתה יוצאת מכותל זה ואין מגעת בכותל אחר או שהיתה רחבה מראשה אחד וקצרה מראשה אחד אם יש שם שלשה טפחים הרי זה צריך למעט רבן שמעון בן גמליאל אומר ארבע היתה יוצאה מכותל זה ומגעת בכותל אחר אם גבוהה הימנו שלשה טפחים הרי זה צריך למעט) עשוי(ה) מדרון

7. בכ"י: מעשר, אך נראה דצ"ל ככפנים: מארבע, וכ"ה בנדפס, ובבא זו נוספה ע"פ המשך הגמ' שם י"ב א' (ובבא זו בכ"י היא המשך הלכה ב' ולא כבנדפס שהיא ריש הלכה ג', וכן ישנם שינויים נוספים בקביעת ההלכות בכתב היד מהדפוס, ולא עמדנו עליהם לע"ע מחמת הטשטוש בצילום, ומסיכה זו גם לא קבענו לע"ע את מסורת התוספתא כפי שציינה רבי אברהם בן הגר"א בגליון, אבל הפיסוק הוא כפי שנעשה בכי"ק).

8. בד"ר: היוצא, וכדפוס ווילנא: היוצאת, ובכ"י ככגמ': היוצאה. וגם בבא זו מקורה מהגמ' י"ו

א'.

9. בדפוס ווילנא נכפל בטעות: קורה אחרת קורה אחרת.

10. נמוק, כי בכתב יד ליתא לכל בבא זו. וכדפוס ווילנא לא נמוק דברי רשב"ג אלו, בגלל שבד"ר ישנו סוגר אחד בלבד בסוף ההלכה. (וכע"ז ראה לקמן בהלכה י"ב, ואמנם גם בהלכה הבאה נפלה טעות כזו בד"ר ושם כן נמוקה כל ההלכה בדפוס ווילנא. וטעויות כאלו מצויים למאור בהגהות שנשמטו מחמת שיבושים בד"ר, ואכמ"ל).

11. כנדפס: היה, אמנם בגמ' י"ד א' (ששם מקור ההגהות בהלכה זו) וכן בכ"י: היו.

ומקבלת אריח בנוי (היושב) [אם יושב] כדרכו עליה אין צריך להגביה צד השני [ו]אם לאו צריך להגביה צד השני:

(ז) [העושה לחיים למבוי גבוהים מן הארץ שלשה טפחים או משוכים מן הכותל שלשה טפחים הרי זה צריך למעט]: מבוי המקורה מרוח אחת והדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס מרוח אחרת אין צריך כלום: (עשה לחיים למבוי גבוהין מן הארץ שלשה טפחים או משוכין מן הכותל שלשה טפחים הרי זה צריך למעט, אבני בנין היו יוצאות מן הכותל ובין זו לזו ארבעה טפחים אין צריך לחי וקורה אותו מקום) [אבני גדר היוצאות מן הגדר מובדלות זו מזו פחות משלשה אין צריך לחי אחר שלשה צריך לחי אחר]¹²:

(ח) כותל שצדו אחד כנוס מחבירו [בין שנראה מבחוץ] ושוה מבפנים (ונראה פס מבחוץ) [ובין שנראה מבפנים] ושוה מבחוץ (ונראה פס מבפנים נידון כלחיים) [ונידון משום לחי]¹³: היתה קרן זוית זו יוצאה מכותל זה וקרן זוית יוצאה מכותל זה נדונית כלחיים (העמיד לחי וקורה באמצע מבוי אין לו אלא עד מקום לחי וקורה): [עשה לחי לחצי]¹⁴ מבוי אין לו אלא חצי מבוי]:

(ט) עושין פסין (לבוריות) [לברירות]¹⁵ ארבעה דיומדין נראין כשמונה: היתה [שם] אבן (אחת) מרובעת רואין (אותה שאם תחלק ויש בה ששה טפחים מצד זה וששה טפחים מצד זה כדיומדין נידונית כפסין) וכל אלו¹⁶ שתחלק ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן נידון משום דיומד ואם לאו אינו¹⁷ נידון משום דיומדן רבי ישמעאל [בנו של]¹⁸ רבי יוחנן בן ברוקה אומר היתה [שם] אבן¹⁹ עגולה רואין (אותה שאם תחלק ויש בה ר' טפחים מצד זה וששה טפחים מצד זה כדיומדין נידונית כפסין) [כל אלו שתחלק ותחלק ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן נידון משום דיומד ואם לאו אינו נידון משום דיומד]²⁰:

(י) [ו]וכמה יהא ביניהן כמלא שתי רבקות (שהן) [של שלש] שלש בקר וכמה ראשה ורובה של פרה שתי אמות וכמה²¹ עוביה של פרה אמה ושני שלישי אמה] שהן כעשר

12. מקור ההגה מהגמ' דף ט"ז ע"א.

13. מקור ההגה מהגמ' שם וט' ב'.

14. בדפוס ליתא לחיבת 'לחצי', וככ"י הוא כתוב בהדיא (והגם שיש שם טשטוש מסויים), והוא מוכרח מגופו, וכן הוא בגמ' י"ד ב': חנא עשה לחי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי, פשיטא אלא אימא יש לו חצי מבוי, הא נמי פשיטא, מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאישתמושי בכוליה, קא משמע לן, אמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה או שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה ולא כלום, עיי"ש.

15. כנדפס נשמטה הגהה זו, והיא ע"פ מתני' ריש פ"ב דף י"ז ב'.

16. כנדפס בטעות: כאלו.

17. כנדפס: אין.

18. כנדפס נשמטה הגהה זו.

19. כנדפס נשמטה הגהה זו.

20. כנדפס נשמטה כל הגהה זו, כנראה מפני הדומות של ההגהה הקודמת. ומקור כל הגהות כבא

זו בבבלי י"ט ב'.

21. כנדפס נשמטה תיבת "וכמה".

אמות דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כשלש עשרה [אמה] (ו) כארבע עשר אמה. (וכמה יהיו קרובין לבאר כמלא ראשה ורובה של פרה כמה יהא רחוקים מן הבור אפי' בית כור ואפי' בית כורים מותר ובלבד שירבה בפסין) [כמה הן מקורבין כדי ראשה ורובה של פרה וכמה הן מרוחקין אפילו כור אפילו כוריים] רבי יהודה אומר בית סאתים מותר יתר²² (על בית) [מבית] סאתים אסור אמרו (לו) לרבי יהודה אי אתה מודה בדיר וסהר (במוקצה ובחצר שאם רצה לרבות ירבה) [ומוקצה וחצר אפילו בית חמשה כורים ובית עשרה כורים שהוא מותר] אמר להם זו מחיצה ואלו פסין (אף זו רצה לעשות מחיצה גבוהה י' טפחים עושים ואם רצה לרבות ירבה) רבי שמעון בן אלעזר אומר (באר²³ שהוא) [בור] בית סאתים (על) [א]בית²⁴ סאתים (אין) מותר (להרחיב עליה אלא כמלא) ולא אמרו להרחיק²⁵ אלא כדי ראשה ורובה של פרה (בלבד):

(יא) היתה גבוהה(ה)²⁶ משלש רוחותיה ונמוכה מרוח אחת רואין את הנמוך כאלו הוא פתח ובלבד שלא יהא [ה]נמוך יתר על הגבוהה(ה): היתה נמוכה משלש רוחותיה וגבוהה(ה) מרוח אחת אין צריך לעשות מחיצה אלא לגבוה בלבד: היה שם אילן או גדר או מחיצת הקנים (נידונית) [נידונים] כפסין:

(יב) (היתה חצר פתוחה לביניהם מותר לטלטל מחצר לפסין ומפסין לחצר היו שתיים שתיהן אסורות ומותר לטלטל בין הפסין)²⁷ [חצר שראשה אחד נכנס לבין הפסין מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין ומבין הפסים לתוכה²⁸ אבל שתיים אסור כמה דברים אמורים בזמן שלא עירבו אבל ערבו מותרין]: רבי יהודה (בן בבא) אומר אין עושין פסין אלא לבור²⁹ הרבים בלבד רבי עקיבא אומר לכל עושין פסין חוץ מבור היחיד בלבד:

פרק ב'

(א) שיירה (ששרתה) [שחנתה] בבקעה והקיפיה (בגמלים ובעביטין ובאכיפות ובסכין ובקנין ובקשין ובקילחות אפילו שלשה חבלים זה למעלה מזה³⁰) [באוכפין בעביטין

22. הנה בד"ר הוקפו תיבות "יתר על בית" למחיקה ולא הובא שום תיקון במקומם, ולכן צ"ע מקור דפוס ווילנא שהגיהו: יותר מבית. ובכ"י: יתר מבית, וכ"ה בגמ' כ"ב ע"א כל הגהות בבא זו, וראה שם י"ט סוע"א וע"ב.

23. בנדפס נשמטה מחיקת תיבת 'באר'.

24. ע"פ כתב יד בלבד, וכ"ה בגמ' כ"ב ע"א.

25. ע"פ כ"י, וכ"ה בגמ' שם, ובנדפס בוילנא בטעות: להרחיב, ובד"ר: להרחיב.

26. בנדפס נשמטה ההגהה, וכן לקמיה ב"פ, וכן בפ"ב ה"ג.

27. בנדפס נשמטה כל מחיקה זו (ובד"ר חסר הסוגר הראשון בלבד, ראה הערה להלכה ג), וגם קבעו את התוספת אחר תיבת לביניהם כבד"ר, ונגרס בלבול.

28. בנדפס: לבין הפסין, מתוכה לבין הפסין ומבין הפסים לתוכה - מותר לטלטל, ובכ"י כ"ה בגמ' כ' א'.

29. בנדפס הגיהו כאן: לבאר, וכ"ה במשנה כ"ב ב'. אך בכתב היד ליתא.

30. ע"פ כ"י, ובדפוסים נשמטה מחיקת תיבות: אפי' ג"ח זה למעלה מזה, ומקור ההגהות מהגמ' ט"ו ב' וט"ז א' [ושם איתא: והקיפיה בגמלין].

בשליפות ובקנים ובקולחות³¹] מטלטלין בתוכה ובלבד שלא (יהיה) [יהא] בין גמל לגמל כמלא גמל (ובין עביט לעביט כמלא עביט ובין איכוף לאיכוף כמלא איכוף) [ובין אוכף³² לאוכף כמלא אוכף ובין עביט לעביט כמלא עביט: מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין] קנה לחבירו שלשה טפחים (כדי שיכנס הגדי)³³:

(ב) (כל שהוא שלשה טפחים ומשלשה עד ארבעה צריך שלא יהא בינו לחבירו שלשה טפחים כדי שיכנס הגדי כל שהוא ארבעה מארבעה ולמעלה צריך שלא יהא בינו לחבירו כמלואו אלא אם רצה מביא יתירות שהן גבוהות עשרה טפחים ומשקען בארץ ומביא שלשה חבלים שעביין יתר על טפח או ארבעה אף על פי שלא היה עביין יתר על טפח ומקיפה להן בחוץ אף על פי שיש שם פרצות אינו כלום ובלבד שלא תהא תרצה יתירה על עשר אמות) [נמצאת אתה אומר שלש מדות במחיצות כל שהוא פחות משלשה צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה כדי שלא יודקר הגדי בבת ראש כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה צריך שלא יהא בין זה לזה כמילואו כדי שלא יהא פרוץ כעומד ואם היה הפרוץ מרובה על העומד אף כנגד העומד אסור. כל שהוא ארבעה ומארבעה עד עשר אמות צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו שיהא³⁴ פרוץ כעומד³⁵ אלא אם רצה מביא שלשה חבלים שעביין יתר על טפח יתירות שהן גבוהות עשרה טפחים ומשקען בארץ ומביא שלשה חבלים שעוביין אף יתר על טפח או ארבעה אף על פי שאין עביין יתר על טפח ומקיפה להם בחוץ אף על פי שיש שם פרצות אינה כלום ובלבד שלא תהא הפרצה יתירה על עשר אמות. ואם היה הפרוץ כעומד³⁶ כנגד העומד מותר כנגד הפרוץ אסור ואם היה העומד מרובה על הפרוץ³⁷ כנגד הפרוץ מותר נפרצה ביותר מעשר אסור³⁸ היו שם קנים דוקרנים ועשה להן פאה מלמעלה אפילו ביותר מעשר מותר]:

(ג) שיירה ששרתה בתל גבוה עשרה טפחים ובנקע עמוק עשרה טפחים ובגנה מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שימלאו את כלה ולא [י]שיירו³⁹ בה בית סאתים [פנוי] אם אין בכולה בית סאתים מטלטלין (לתוכה) [בתוכה] אף על פי שלא ימלאו את כלה היתה גבוה(ה) משלש רוחותיה ונמוכה מרוח אחת רואין את הנמוך כאילו

31. כ"ה בדפוס ווילנא וככתב יד, אמנם בד"ר: ובקילחות, ונראה מקור התיקון בדפוס ווילנא ממה שהביא מנחת בכורים בשם נוסחת הגר"א: בקולחות, עיי"ש בביאורו.

32. ע"פ כ"י, ובנדפס: איכוף, וכן לקמיה.

33. ראה בתוספתא כלאים פ"ד ה"ב שכמה הגהות שכאן לא הגיהם רבינו הגר"א שם.

34. בגמ' ט"ז א' ותוספתא כלאים פ"ד ה"ג: כדי שלא יהא פרוץ כעומד.

35. הקטע שמכאן עד 'יתירה על עשר אמות' נמצא בכתב היד תלוי בין השיטין, והושמט בנדפס (ומכאן שכנראה השתמשו בכתב יד אחר), וגם אינו בגמ' ותוספתא שם שהם מקור כל תוספת הלכה זו, והוא כמאמר המוסגר כאן.

36. כ"ה בגמ' שם, ובתוספתא כלאים שם: אם העומד כפרוץ הפרוץ מותר כו', והגיה הגר"א: אם הפרוץ מרובה על העומד.

37. בגמ' ותוספתא שם: אף.

38. תיבות: 'נפרצה ביותר מעשר אסור' נכפלו בכתב היד בטעות.

39. הגהה זו נשמטה בנדפס.

(היה) [הוא] פתח ובלכד שלא יהא נמוך יתר על (ה)גבוה⁴⁰ היתה נמוכה משלש רוחותיה וגבוה מרוח אחת אין צריך לעשות מחיצה אלא לגבוה בלבד:

(ד) אחד שיירה ואחד יחיד (עושין להם מחיצה רבי יהודה אומר לא ירבה ליחיד יתר מבית סאתים ואין שיירה פחותה משלשה) [לחבלים ומה בין יחיד לשיירה יחיד נותנין לו בית סאתיים שנים נותנין להם בית סאתיים שלשה נעשו שיירה⁴¹ דברי רבי יוסי ב"ר יהודה וחכמים אומרים אחד יחיד ואחד שיירה נותנין להם כל צרכן ובלכד שלא יהא בית סאתיים פנוי]: אחד שיירה ואחד מחנה מה בין שיירה (למחנה) [ובין מחנה]⁴² אלא אוהלים, שבשיירה חייבין בעירוב [ו]שבמחנה פטורין מן העירוב (ושאר) [ו]שאין להם אוהלים הרי הן כשרויין בחצר: מחנה היוצא[ת]⁴³ למלחמת הרשות מותרין (לגזול) [בגזול] עצים יבשים (ו)רבי יהודה בן תימא אומר⁴⁴ (שורין) [ואף חונין] בכל מקום [וב]מקום (שנהרגין) [שנהרגו] שם נקברין:

(ה) רבי אליעזר אומר הגנה והקרפף (שהיא) [שהם] שבעים [אמה] ושריים⁴⁵ על שבעים [אמה] ושריים [ה]מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים (וכן)⁴⁶ אם ה[י]ת[ה] ארכה (כשנים ברחבה מטלטלין בתוכה בשבת) יתר [על פי שנים ברחבה]⁴⁷ אפילו [אמה אחת אין מטלטלין בתוכה (בשבת) וכן היה רבי אליעזר אומר קרפף הסמוך לעיר ויש בארכו שבעים [אמה] ושריים אין מטלטלין (בתוכה בשבת) [בתוכו]⁴⁸ רבי שמעון אומר אפילו עשר קרפיפות זה לפניו מזה וה[י]ת[ה] אחד מהן בית דירה או שה[י]ת[ה] אחד מהן סמוך לעיר מטלטלין בכלן:

(ו) בורגנין שבשדה בית סאתים מותר יתר על בית סאתים אסור אבל דיר או סהר⁴⁹ או מוקצה (או חצר אפילו יתר מבית סאתים מותר אפילו) בית עשרה כורין מותר: כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר כל אויר (שהוא תשמיש) [שתשמישו] לבית דירה כגון דיר (או סהר או חצר או מוקצה) [וסהר מוקצה וחצר] אפילו בית חמשת כורין (ו)אפילו בית עשרה כורין מותר וכל בית דירה (שהוא תשמיש) [שתשמישו] לאויר כגון בורגנין (שבשדה) [שבשדות] בית סאתים מותר יתר (על בית) [מבית] סאתים אסור⁵⁰:

40. ע"פ כ"י, ובנדפס הגיהו: יתר, ואין להגהה זו מקור.

41. מקור הגהת כבא זו מהגמ' ט"ז ב', ושם נוסף: ונותנין להן בית שש.

42. ע"פ כ"י, ובדפוס הגיהו כטעות: מה בין מחנה לשיירה.

43. בנדפס ליתא, והגהתי ע"פ כ"י, וכ"ה בגמ' י"ז א' ששם מקור הגהת כבא זו.

44. תיבת 'אומר' נשמטה ככתב היד.

45. בכולם ככ"י: שריים, ובנדפס: שירים.

46. הגהה זו נשמטה בנדפס.

47. בנדפס: יתר על רחבה פי שנים, וכאן ע"פ כ"י, וכן הוא בגמ' כ"ג ב': רבי אליעזר אומר אם

היתה ארכה יתר על פי שנים ברחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה.

48. הגהה זו נשמטה בנדפס.

49. בנדפס הגיהו: וסוהר, ובכ"י ליתא.

50. הגהות כבא זו הגיה רבינו ע"פ הגמ' דף כ"ב ע"א (ושם כע"ז).

(ז) מערבין במעשר שני בירושלים (אבל) [ולא בגבולין: הנודר מן (הפת) [הככר] מערבין לו בה אימתי בזמן (שנודר שלא לטעמה) [שאמר שבועה שלא אטעמנה]⁵¹ ואם הקדישה הרי זה אסור שאין מערבין בהקדש:

(ח) אמר רבי מאיר לא נמנעו (בנות) [בני] ישראל מלשלח עירוביהן ביד (בניהן) [וכניהם]⁵² וביד בנותיהן הקטנים כדי לחנכן כמצות אמר לו רבי יהודה משם ראייה באומר (ת לחברתה) [לחברו] קבל (י) הימנו: נתנו לקוף והולינו נתנו (על גבי כהמה והוליכתו עירובו עירוב) [לפיל]⁵³ והוליכו אין זה עירוב ואם אמר לאחר לקבל הימנו הרי זה עירוב]:

(ט) נתנו על גבי קורה (שהיא) [ברשות הרבים שהוא]⁵⁴ גבוהה (ה) עשרה טפחים עירובו עירוב רבי יהודה אומר אם היתה [רחבה]⁵⁵ ארבעה [עירובו עירוב ואם לאו אין עירובו עירוב: נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב ואסור ליטלו, בתוך שלשה מותר ליטלו. נתנו בכלכלה (ותלאה) [ותלאו]⁵⁶ באילן [אפילו] למעלה מעשרה טפחים (אין) עירובו עירוב (למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב ואסור ליטלו) דברי רבי וחכמים אומרים כל [מקום] שאסור ליטלו אין עירובו עירוב (אחד העירוב ואחד כל הכלים):

(י) שרשי אילן (שהן) [שגבוהין מן הארץ שלשה טפחים או שיש חלל תחתיהן שלשה טפחים אף על פי (שהן שוין) [שצדו אחד שוה] לארץ (מרוח אחת לא ידרוס ויעבור עליהן ממקום למקום ולא) [הרי זה לא]⁵⁷ ישב עליהן (ולא יסמוך עליהן) לפי שאין עולין באילן ואין נתלין באילן ואין (נסמכין) [נשענין] באילן ולא יעלה (לאילן) [באילן] מבעוד יום כדי שתחשך וישב שם כל (אותו) היום אחד אילן ואחד כל (ה)בהמה אבל (שיח) בור [שיח] ומערה וגדר מטפ(י)ס ועולה מטפ(י)ס ויורד ואפילו [הן] מאה אמה:

(יא) נתנו כמגדל [ונעל בפניו ואבד המפתח הרי זה עירוב] [במה דברים אמורים ביום טוב אבל בשבת אין עירובו עירוב. נמצא המפתח בין בעיר בין בשדה אין עירובו עירוב]⁵⁸ רבי אליעזר אומר (אם) בעיר (אבד) עירובו עירוב (אם) בשדה (אבד) אין עירובו עירוב מודין חכמים לרבי אליעזר כבני חצר ובני מרפסת שגבו את עירוביהן

51. הגהות בבא זו הגיה רבינו ע"פ הגמ' דף ל' ע"א.

52. בנדפס: 'ביד בניהן וביד בנותיהן', והגיהו: 'ביד בניהם וביד בנותיהם', והנכון ככפנים ע"פ כ"י שרק תיבת בניהם יש לתקן.

53. בנדפס נכפל בטעות: נתנו לקוף והוליכו. ומקור הגהות רבינו מהגמ' דף ל"א ע"ב.

54. תיבות 'שהוא גבוה' תוקנו ע"פ כ"י.

55. בנדפס בטעות: רחבו ארבע. ועיין ל"ג ב'.

56. בנדפס ליתא, והגהתי ע"פ כ"י, וכ"ה בגמ' ל"ג א', וכן שאר הגהות בבא זו.

57. בנדפס נשמטה תיבת: לא, והוספתיה ע"פ כ"י, וכן איתא בגמ' ק' א', וכן שאר ההגהות שכהלכה זו.

58. מקור הגהות רבינו בבבא זו מהזיהורי מחסרא שכגמ' ל"ה א' עיי"ש בתוס'.

ונתנוהו בבית אף על פי ש(ב)ידוע שאין המפתח במקומו עירובו עירוב: אמר רבי יוסי אבטולמוס[מ] העיד (משום חמשה זקנים) [על] (ש)ספק (ה)עירוב [ש]כשר. איזהו ספק (ה)עירוב שהוא כשר עירב בתרומה ספק מבעוד יום נטמא[ת] ספק משחשכה נטמא[ת] (עירב) [וכן]⁵⁹ בפירות ספק מבעוד יום נתקנו ספק משחשכה⁶⁰ נתקנו (עירוב) [זה הוא ספק] עירוב [כשר] אבל עירב⁶¹ בתרומה ספק [טהורה ספק] טמאה (ספק טהורה עירב) [וכן] בפירות ספק (מתוקנין ספק אין מתוקנין) [נתקנו ספק לא נתקנו] אין עירובו עירוב:

59. תיבה זו נשמטה בנדפס. והוספתי ע"פ כ"י, וכ"ה בגמ' ל"ו א' ומשם מקור שאר הגהות רבינו כאן, מלכד כבא דלעיל שאיתא שם: אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים שספק עירוב כשר. ועיין בשביעית פ"ד ה"ט"ו שגירסת רבינו: אבטולמוס ב"ר יוסי העיד משום חמשה זקנים שאתרוג כו'.
60. בכתב היד לעיל: ספק משכחשיכה, וכאן: מבחשיכה.
61. בכ"י: עירוב, ובסוף ההלכה: אין עירובו עירב.

אחד מעיר ושנים ממשפחה

ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים משפחה (ירמי' ג יד), ויש לבאר דהנה אליהו הנביא מכונה על שם עירו, הגלעדי, התשבי, ותרי משיחין נקראים על שם משפחתם, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, וז"ש ולקחתי אתכם (על ידי) אחד מעיר, היינו אליהו התשבי, ושנים ממשפחה, היינו משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, המכונים על משפחה.
(בשם הגר"א מובא בס' קול אליהו אות ק"ט)